

Krystýnek, Jiří

Stopy polských vlivů v dílech různých spisovatelů let dvacátých

In: Krystýnek, Jiří. *Z dějin polsko-českých literárních vztahů : vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914-1930*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1966, pp. 85-95

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119775>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STOPY POLSKÝCH VLIVŮ V DÍLECH RŮZNÝCH SPISOVATELŮ LET DVACÁTÝCH

V přímém osobním styku s Przybyszewským, ale také s Przerwou-Tetmajerem a Wyspiańským byl Emanuel Lešehrad (vl. jménem Josef Maria Emanuel Lešetický z Lešehradu, 1877–1955), který překládal nejen významné i méně významné představitel moderní lyriky západoevropské, ale i básníky polské, tak zejména Adama Mickiewicze, Jana Kasprowicze, Zdzisława Dębického, Witolda Bunikiewicze a Ludwika Szczepańskiego. První k nám uvedl dvěma básněmi Wacława Rolicze Liedera, podivínského básníka let devadesátých, v samém Polsku téměř zcela zapomenutého.¹⁾

Roliczovu báseň *Heslo* přeložil Lešehrad již r. 1910 a otiskl téhož roku v revui „Z literárních luhů“, překlad básně *Má milenka* vydal r. 1925 v literární příloze „Národní politiky“. Obě básně pak vyšly znovu r. 1932 v druhém svazku Lešehradova překladového souboru *Návštěvy* (nákladem Kvasničky a Hampla v Praze).²⁾

Rolicz Lieder byl však, jak se zdá, sám v dobrých stycích s českým prostředím; je o něm známo, že si dopisoval s Juliem Zeyerem, věnoval mu své sbírky a fotografii a ve svých vlastních básních s oblibou užíval i některých bohemismů. Čeští čtenáři však poznali jméno Roliczovo až z překladů Lešehradových.

Také Poláci nezapomínali na svého nehluchého, ale upřímného a oddaného přítele a Witold Bunikiewicz zařadil r. 1924 do výboru *Współczesna liryka czeska* též ukázky z básnického díla Lešehradova.

Je velmi obtížné vysondovat v složité struktuře Lešehradových veršů, na které u autora tak širokých zájmů a tak mimořádné sčtetlosti působily nepochybně nejrozličnější vlivy domácí i cizí, eventuální vlivy polské. Byly-li jaké, nebyly příliš silné. Přes své dobré styky s Poláky, zejména s Przybyszewským, byl Lešehrad zaměřen daleko více na literatury západoevropské. Překlady z polštiny, ačkoli záslužné a významné, představují jen malé procento jeho překladatelského díla, v němž převládají básnické překlady z literatury francouzské, německé, americké a objevují se i přebásnění z literatur severských, a dokonce i z literatury japonské a čínské. Rovněž vlastní básnické dílo Lešehradovo je převážně pod vlivem moderní lyriky západoevropské; někde je také přímým jejím napodobením. S velkou pravděpodobností v něm jsou i jisté vlivy polské, protože lze těžko předpokládat, že by Lešehradovy zájmy o polskou poezii a jeho přímá aktivní práce na překladech z polských

¹⁾ Srov. Stefan Napiewerski, *Zapomniane polski modernista*, Warszawa 1936.

²⁾ Srov. Karel Krejčí, „Zapomenutý polský modernista“ v *Cebách*, Sborník prací Emanuela Lešehradovi k 15. listopadu 1937, Praha 1937, Srdec, 43–47.

básníků přešly beze stopy v díle básníka charakteru tak výrazně epigonského, tak citlivého na působení domácí literární tradice i na cizí vlivy. Tyto vlivy jsou však přetaveny a stavěny s vlivy jinými i s působením domácích vzorů v složitou strukturu, odkud je obtížné je vybrat a vyloučit, aniž by se současně s nimi nevybral celý trs vlivů jiných. Jde zde většinou o věci velmi jemné a nesnadno postižitelné. Až v třicátých letech rysují se polské vlivy u Lešehrada výrazněji a určitěji. Volný, nestejně dlouhý, místy hymnicky rozevlátý verš v básni *Chvalozpěv srdci* ze sbírky *Škeble oceánu* (1934) je poplatný bezesporu Otakarů Březinovi, ale i polskému Emilu Zegadłowiczovi, který byl tehdy dernier cri polské poezie, v našich literárních kruzích dobře známý a svým tehdejším ideovým zaměřením Lešehradovi blízký.

„Srdce
nejstarší křtí,
je tělo tvým miléným děckem, jež musíš však zkoušet
a mučit,
abys je vykoupit mohlo bolestmi jeho
z předpekli zemskeho žiti
pro jiný očištec možná,
ve věčném kruhu na všechněch hvězdách,
kde tvorové rodí se, hynou
v obměnném přerodu hmoty,
žijí jak zajatci slepi ve Všeho míru
na různých stanicích Věčna,
kterými títí se vlaky Nekonečnosti,
aby je dovezly posléz
v Pravšeho lúno,
pod srdce Boha.“

Vedle toho jen malá ukázka z poezie Emila Zegadłowicze, u něhož se tehdy s podobným typem volného verše velmi často setkáváme.

„Kwiaty!
Śmiech życia ze smutków i lkań!
Uśmiech!
– podany mroczy zmierzchów szarej –
Zakwitły kwiaty!
W czysty
złoty wschód
wzłata woń chyża –
– ziemi pieśń szczęśliwa!
Legenda dobra!
Wiosna!
Cudów cud!“

Ballada o wietrze wiosennym,
Dziewanny, Warszawa 1927, 10.

Zdá se, že i ve spojení „vlaky Nekonečnosti“ neobvykle znějícím v lyrické básni hymnické intonace, je vliv Zegadłowiczův; v jeho originální lyrice se obraz vlaku v různých podobách a v různém užití často vyskytá.

Tak např. v básni *Ballada o wietrzach pośród których przemknął duch matki* ze sbírky *Wiatr wiosenny* (Dziewanny, str. 11):

„Wleczę się pociąg
jak dym wśród mgły –
minęliśmy już stacje trzy –“

Nebo v básni *Ballada o osamotněním serca człowieka* ze sbírky *Zmysły* (Dziewanny, str. 63):

„- pędzi pociąg, pędzi w mrok – bez szyn –
powiedz, powiedz, czy naprawdę we mnie tyle win –?–
-
- Pędzi pociąg koczujący u rozstaju dróg –
powiedz, powiedz, człowiek zawsze człowiekowi wróg –?–
-
- pędzi pociąg – w bezmiarach – tam-klekoce i drży –
powiedz: jedna jest prawda, czyli prawdy są trzy –?–

Nebo konečně v básni *Ballada o śmętarzyskach z których wykwitły dziewanny* ve sbírce *Noc świętojańska* (Dziewanny, 130):

„ - światowid –
wizje posągu,
słów, melodji i obrazów ...
... w dali zegar czas wydzwania –
raz
... w dali chudy gwizd pociągu –
dwa
... do Krakowa – do Poznania –“

Je to, rozumí se, drobnost a snad jen náhodná podobnost, ale mohl by to být také ukazatel přímého spoje mezi Zegadłowiczem a Leśehradem. Je nesporné, že Leśehrad Zegadłowiczovu básnickou tvorbu znal. Byl ve spojení s Bunikiewiczem, jehož básně překládal do češtiny; Bunikiewicz překládal opět Leśehrada do polštiny. A Bunikiewicz byl hlavním teoretikem básnické skupiny *Czartak*, kterou založil a vedl Emil Zegadłowicz.³⁾ Tedy spoje zde byly a je nepochybné, že Leśehradovu pozornost zaujala jak celá skupina, tak především její nejdůležitější básník a vůdce, jehož originální tvorba byla v dvacátých letech v Polsku velkou literární módou; zatlačovala na čas do pozadí formově tradičnickou poezii mnohých jiných vynikajících autorů. Zegadłowicz sám však byl v tematické a významové oblasti své tehdejší poezie přes její hypermoderní formu rovněž převážně tradičnický; zpracovával v hravě žertovné parafrázi starosvětskou idylku náboženskou, promíšenou prvky střízlivé poezie civilizační často v bizarní, značně nesourodou směs. Nebylo v tom nic revolučního; také bída horalských „povsinohů“ je idylizována do sféry prostáček božích, jejichž je království nebeské. Tato optimistická oslava chudoby a pokory, vyjádřená odvážně novotářskou formou, využívající bez rozpaků všech vymožeností veršové i grafické techniky futurismu a poetismu, velmi vyhovovala poválečné buržoazii. Uspokojovala touhu přesyceného buržoazního čtenáře po novotách a zvláštěnostech a přitom nebyla nijak nebezpečná ve svém společenském zaměření. Proto nepochybně zaujala také Leśehrada. Leśehradova výborná znalost polštiny mu umožňovala číst bez obtíží polské básnické novinky v originálu a stálý styk s Bunikiewiczem i jinými mu zajišťoval jejich přísun.

U Zegadłowicze mohl ovšem tehdy být ve formové oblasti básnické tvorby také vliv Vladimíra Majakovského. Jak pozdější politický i básnický vývoj Zegadłowicze ukázal, měl Zegadłowicz velmi blízko k básníkům uvědoměle socialisticky orientovaným, jako byli např. Władysław Broniewski a Wanda Wasilewska, a sympatizoval od počátku s literaturou sovětského Ruska. U Leśehrada je

³⁾ Srov. o tom již Frank Wollman, *Slovesnost Slovanů*, Praha 1928, 209; podrobněji o skupině *Czartak* v mém článku *Emil Zegadłowicz a skupina Czartaka*, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, D 2, Brno 1955, 75–85; tam také ostatní literatura.

přímý vliv Majakovského velmi nepravděpodobný, už pro Lešehradovu konzervativní orientaci a negativní poměr k socialismu; Zegadłowicz zde však mohl mít úlohu prostředníka.

Zabývat se podrobněji pracovním vyhledáváním polských vlivů v poezii Lešehradově by nemohlo přinést nic užitečného pro studium problematiky polsko-českých vztahů; dotvrdilo by nanejvýš zcela epigonský a eklektický charakter Lešehradovy poezie, což je fakt sám o sobě dobře známý. Správně zdůraznil již Milan K u d ě l k a ve spojitosti s úvahami o vlivu Przybyszewského na českou literaturu na rozhraní dvou století, že „napodobeniny Kamínkovy, Zikové, Dražďáka, Lešehrada a j., nemají vůbec významu“.⁴⁾

Zajímavější a pro polsko-české vztahy významnější jsou přímé kontakty Lešehradovy s Przybyszewským a s našimi polonofily.

S Przybyszewským spojovaly Lešehrada četné svazky. Již r. 1897 se Lešehrad obrátil na Przybyszewského s nabídkou, že přeloží do češtiny jeho *Synagogu Satanovu*, která právě tehdy vycházela v německém časopisu „Kritik“. Lešehrad pak skutečně otiskl celou první část Przybyszewského práce pod názvem *Vznik církve Satanovy* v Neumannově časopise „Nový kult“ v letech 1897–1898. Když vyšly r. 1901 česky Przybyszewského *Satanovy děti* v překladu Milana Fučíka, vyjádřil se Lešehrad o Przybyszewském velmi pochvalně a označil ho za největšího ze spisovatelů tzv. modernismu v 19. století.⁵⁾ V rukopise zůstal Lešehradův překlad Przybyszewského *Vigilii*.⁶⁾ M a g n u s z e w s k i⁷⁾ se domnívá, že také úplný překlad *Satanovy synagogy*, vydaný v Praze r. 1911 nákladem dr. Brože jako 10. svazek edice *Vlny*, je dílem Lešehradovým, který se tu skryl pod pseudonymem S ä r u s O m a n s .

Je zajímavé, že k literární skupině, která se od roku 1901 pravidelně každou sobotu scházela v hospodě „U zlatého litru“ na Vinohradech v Balbínově ulici, patřil vedle Lešehrada též jiný ctitel Przybyszewského, Julius Skarlandt, autor zmíněné již básně *Za Stanislavem Przybyszewským*. Lešehrad však byl ve spojení také s Rožkovým časopisem *Srdce*, kam přispíval i Skarlandt, a s Hilarovým *Moderním životem*. Znal se již dříve osobně s Arnoštem Procházkou, a třebaš jejich vzájemné vztahy nebyly příliš srdečné (Procházka se k mladému básníkovi choval značně povýšeně a autoritativně), věnoval Lešehrad Procházkovi vzpomínku ve sborníku *In memoriam Arnošta Procházky*.⁸⁾ Vidíme, jak se kruh Procházka–Skarlandt–Hilar–Lešehrad uzavírá, jak Lešehrad postupně přichází do styku s různě orientovanými zájemci o polskou literaturu, což jistě napomáhá po dlouhá léta udržovat tenkou nit vztahů k Polsku v širokém a mnohotvarém proudu zájmů o západoevropské literatury.

U Lešehrada jsme narazili na stopy vlivů současné polské literatury na literaturu naši v období meziválečném. Zde je nutno konstatovat zajímavý fakt, že soudobá polská literatura působila na naši meziválečnou literaturu jen slabě a nepodstatně. U zanícených polonofilů starší generace, jako byli např. František Kvapil nebo

4) Srov. K u d ě l k o v u recenzi M a g n u s z e w s k é h o knihy *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, Slezský sborník 51, 1953, 590.

5) Srov. Emanuel šl. z L e š e h r a d u, *Ideje a profily*, Praha 1903, 79–81.

6) Tiskem vyšel překlad A. M. Vaňkové v Praze r. 1907 nákladem Adámkovým (Moderní bibliotéka V/2).

7) J. M a g n u s z e w s k i, *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 1951, 148.

8) Vyšlo původně v Českém slově r. 1925; ve zkrácené formě přetištěno také v *Básnických životech* r. 1935.

Svítil–Karník, je zájem obrácen spíše do minulosti, zejména do slavných dob polského romantismu nebo ještě dále až do doby humanismu (Kochanowski). V próze se opět nejvýrazněji projevuje vliv Henryka Sienkiewicze, který zemřel již za války r. 1916 a jehož nejslavnější díla vyšla v období tzv. pozitivismu, v letech osmdesátých a devadesátých 19. století.

Ze soudobých básníků věnovala naše literární kritika a esejistika i naši překlada-telé větší pozornost pouze zářivému a efektnímu tehdy zjevu již zmíněného Emila Zegadłowicze. Zegadłowicz v dvacátých letech našeho století ztělesňoval v polské literatuře velmi výrazně typ, který bychom nejpřílehavěji mohli nazvat módním básníkem. Jeho neorousseauismus osobitého odstínu a zaměření, vyjádřený virtuózní, třebaš někdy značně stereotypní a vyumělkovanou formou, měl velkou přitažlivost pro poválečného polského buržoazního čtenáře i pro tu část inteligence, která buržoazní ideologii podléhala.

V době znovu zesílivšího třídního boje po přechodném, ostatně jen velmi krátkém ochabnutí v prvním období po osvobození a osamostatnění Polska, v době prudkých a vášnivých třenic národnostních ve smíšených oblastech polsko-českých, polsko-německých a polsko-ukrajinských, v době ponenáhlu již narůstající hospodářské krize a postupující fašizace země, v tomto tíživém, bezútěšném ovzduší drsné skutečnosti a hlubokých třídních rozporů, za dané politické situace neřešitelných, byla poezie Emila Zegadłowicze pro většinu buržoazního a buržoazně orientovaného čtenářstva vítaným únikem do kouzelného světa horských palouků, lesů a strání, provátých lahodnými vůněmi a prohřátých sluncem, kde žijí lidé chudí, prostí a milí, prostácci boží, vyvolení Páně, kteří přímo z Beskyd, z této země zaslíbené, vejdou do království nebeského. Zde zdánlivě nebylo žádných třídních rozporů ani sociálních problémů. Všechno bylo vyřešeno smírně v duchu evangelia, nově se realizujícího v nádherné horské přírodě. Byly zde i tendence protiurbanistické, snaha o únik z dusného, přeplněného velkoměsta, v němž třídní rozpory a ubožáctví sociálně slabých vrstev vystupovaly tehdy ve formě zvláště drastické, do čistého, průzračného vzduchu hor, na jejich osamělé vrcholy a do jejich tichých údolí. To všechno, celá tato neorousseauistická a neoevanglická idylka františkánské prostoty a okouzlení přírodní krásou, přitahovalo a vábilo především čtenářstvo z městské inteligence a z městské buržoazie. Byl to jistý druh uklidňujícího literárního narkotika a sedativa, které již svým ryze básnickým půvabem a vytříbenou moderní formou zaručovalo čtenářský požitek i vyběravým milovníkům poezie.

Není jistě náhodou, že je k nám z neobyčejně bohaté Zegadłowiczovy básnické tvorby⁹⁾ v českém překladě uvedena mimo *Budějovické louky*,¹⁰⁾ které mají přímý vztah k českému prostředí a souvisí s Zegadłowiczovým poločeským původem (matka Alžběta pocházela ze staré české muzikantské rodiny z Českých Budějovic), a mimo *Baladu o babce Horalčické*,¹¹⁾ která přivábila O. F. Bablera a nepochybně svým až barokně vzrušeným zobrazením nového narození Kristova v beskydském chlěvě, především utlá sbírka *Powsinogi beskidzkie*, apoteóza evangelické

⁹⁾ Ze Zegadłowiczovy prózy byla do češtiny přeložena jen *Hodina před jitřní* (Praha 1930, přel. Fr. Bicek); z četných Zegadłowiczových dramát nebylo do češtiny přeloženo dosud nic.

¹⁰⁾ Sbírká *Budziejowickie łąki* (Poznaň 1932) se stala dokonce známější v českém překladě Karníkové (Praha 1934) než v polském originále, kde vyšla jen jako bibliofilie v omezeném počtu výtisků.

¹¹⁾ *Balada o babce Horalčické, o dětech a o zářivém chlěvu za všemi stojícím*. Přel. Otto F. Babler. Samotisky 1928. (Knihovna slovanských básníků, sv. 1.) Polsky vyšla báseň poprvé r. 1924 ve sbírce *Wielka nowina*, podruhé v souboru *Dziewanny* r. 1927.

chudoby, pokory a třídního smíru, a že se tak děje v době vrcholící velké hospodářské krize.¹²⁾ A není také náhodou, že Zegadłowiczovu poezii přijímala nadšeně především pravicově orientovaná část naší buržoazie a že mu největší pozornost věnovali překladatelé a kritikové vyhraněně katolického smýšlení (O. F. Babler, Adolf Gajdoš, Jan Karník, Jan Strakoš), kteří v něm viděli hlasatele restaurace katolicismu, zcela neprávem ovšem, neboť Zegadłowicz nebyl ve skutečnosti ničeho tak vzdálen jako pouhého pomýšlení, že by se mohl stát oficiálním katolickým básníkem, jako byli např. představitelé české Katolické moderny. Vždyť navazoval vědomě a programově na arianismus, nejpokrokovější směr polské reformace, a tím i na tradice českobratrské, neboť mezi polskými ariány a českými bratry byly četné svazky přímé a ideové.¹³⁾ Poláci sami to naopak chápali velmi dobře a představitelé ortodoxního katolicismu vytýkali Zegadłowiczovi nejen příklon k protestantismu, ale i profanaci evangelia a hrubé bludy.

Možno říci, že tehdejší křesťansko-humanistická Zegadłowiczova poezie byla využívána jako protirevoluční ideologická zbraň mnohem více u nás než v samém Polsku. Úzkoprsmým a dogmatickým polským katolikům byla Zegadłowiczova tvorba příliš výstřední a novátorská; nezvyklost básnických prostředků a postupů je odrazovala a podezření omezených konzervativců vzbuzovala hravá lehkost, místy až frivolnost, s jakou Zegadłowicz mluvil o Kristovi, Marii a svatých.

Naproti tomu mnohem pokrokovější a literárně kultivovanější česká katolická inteligence přijímala Zegadłowicze právě pro jeho formovou originalitu a nevěšednost básnického výraziva velmi kladně a viděla zde možnost získat pro náboženskou tematiku, notně zvetšelou již a vybledlou v českém liberalistickém a strážlivě realistickém prostředí, nové čtenáře, přivábené nekonvenční, osobitou formou Zegadłowiczových veršů.

Je v tom kus tragikomiky, příznačné pro tehdejší neradostnou situaci českých katolíků, živořících v kulturní ustrnulosti pod náparem nových myšlenkových proudů a tlačенých politicky ze všech stran: komunisty i sociálními demokraty, liberální buržoazii, nábožensky hostejnou nebo přímo ateistickou, a zvláště mohutným a vlivným tehdy Sokolem. Tito katolíci jako příslovečného stébela se chytají „novoariána“ Zegadłowicze, téhož Zegadłowicze, který již na počátku třicátých let přešel do řad levicových polských spisovatelů, navázal těsné osobní vztahy s Leonem Kruczkowskou a s Wandou Wasilewskou a na Sjezdu pracovníků kultury v Lvově r. 1936 se loučil slovy: „Na shledanou v rudé Vašavě!“¹⁴⁾ To všechno ovšem tito zatvrzelí konzervativci a tradicionalisté neviděli a nechápali nebo vidět a chápat nechtěli, stejně jako nechápali nic z toho velikého a převratného, co se dělo v životě a v myslích lidí okolo nich.

Přesto však, že jistými literárními kruhy u nás byl Emil Zegadłowicz na konci

¹²⁾ Výbor ze sbírky *Powsinogi beskidzkie* vyšel pod názvem *Beskydské balady* r. 1933 v Ostravě v překladu Jaroslava Závady (Poesie, sv. 2). O velké popularitě sbírky v Polsku svědčí mimo jiné fakt, že v letech 1923–1929 byla vydána celkem čtyřikrát, při čemž 4. vydání r. 1929 v Poznani se z původních šesti „balad“ rozrostlo na *Dziesięć ballad o powsinogach beskidzkich*.

¹³⁾ Srov. např. Ant. Měšela, Komenský a polští ariáni, *Slavia* 24, 1955, 456–460.

¹⁴⁾ Srov. Andrzej Piwoarczyk, *Samotnik z Gorzenia Górnego i jego twórczość* (v knize *Martwe morze*, Kraków 1954, XIX). Sjezd pracovníků kultury na obranu míru byl r. 1936 svolán do Lvova z iniciativy Komunistické strany Polska pokrokovými spisovateli, sdruženými okolo Lidové fronty. Podrobněji o tom Ryszard Matuśewski, *Historia literatury polskiej*, zeszyt II, Warszawa 1955, 66–67.

dvacátých a na počátku třicátých let přijímán vřele a nadšeně,¹⁵⁾ přímý vliv jeho na českou poezii je nepatrný. S výjimkou Lešehrada nejsou náznaky Zegadłowiczova vlivu nikde, ani u Karníka, který Zegadłowicze velmi rád a často překládal, avšak ve vlastní básnické tvorbě tkvěl pevně, přímo kořeně v domácí literární tradici. Jinak všichni ti, kteří se u nás Zegadłowiczovou poezií obírali, nebyli s výjimkou Jaroslava Závada y¹⁶⁾ sami literárními tvůrci, byli to většinou jen překladatelé a literární kritikové, i když někteří významní a proslulí, jako např. Pavel Eisner¹⁷⁾ nebo A. St. Mág r.¹⁸⁾

Jedním z nejoddanějších ctitelů Zegadłowiczových u nás byl již zmíněný Jan Karník (vlastním jménem Josef Svítíl),¹⁹⁾ který nejenže ze Zegadłowicze překládal, ale byl s ním i v přímém korespondenčním styku.²⁰⁾ Tento neúnavný propagátor polské kultury u nás a zanícený pracovník na poli česko-polské vzájemnosti vydal již v době první světové války, kdy sloužil v Polsku jako vojenský lékař v haličské Bochni, několik prací o polské literatuře a historii. Tak hned v druhém roce války napsal článek o Janu Kochanowském pro časopis *Vlast*,²¹⁾ kde v letech 1917–1918 otiskl i ukázky svých překladů Kochanowského básní (*Z „Trénu“, Óda na Boba*). Kromě toho vydal články o Mickiewiczově *Panu Tadeáši*,²²⁾ o *Kościszczowi*²³⁾ V poválečných letech vyšly pak ještě jiné Karníkovy práce o polské literatuře, které autor spolu se svými články válečnými vydal r. 1926 v Olomouci souborně pod názvem *Pod perutí bílého orla*.

Většina těchto statí je však pohříchu tak prosáklá staromilskou katolickou ideo-

¹⁵⁾ Srov. např. dithyrambickou studii Jana Strakoše *Poesie Émila Zegadłowicze*, *Poesie* 1. 1931, 2–17 nebo kratší článek O. F. Bablera *Emil Zegadłowicz*, *Archa* 18, 1930, 87–88.

¹⁶⁾ Jaroslav Závada kromě výborného překladu *Beskydských balad* napsal též článek *Emil Zegadłowicz, Černá země* 7, 1930–31, 41–43.

¹⁷⁾ Pavel Eisner mistrně přebásnil Zegadłowiczovu *Baladu o Wowrovi*. (*Ballada o Wowrze*) a vydal ji r. 1929 jako bibliofilský tisk.

¹⁸⁾ A. St. Mág r uveřejnil v Prager Presse tyto články o Zegadłowiczovi:

Zegadłowicz über seine Nachdichtung des „Faust“, 10. 2. 1927; *Der Erbe Kasprowicz*, 3. 4. 1927; *Zegadłowicz's Faustübersetzung*, 1. 5. 1927; *Eine Stunde vor Tag*, 5. 6. 1927; *Berglandschaft und Kulissenwelt*, 8. 1. 1928; *Die dritte Folge des „Czartak“*, 8. 4. 1928.

O Mágrově vřelém poměru k Zegadłowiczovi napsal Pavel Eisner: „... zvláštním miláčkem jeho srdce byl Zegadłowicz, z něhož Mág horlivě překládal, nemluvě o tom, že inspiroval též mé překlady ze Zegadłowicze do češtiny a němčiny a že vůbec dělal u nás velmi mnoho pro tohoto skvělého Poláka...“

(A. St. Mágroví k padesátým narozeninám, Praha 1937, str. 13–14.)

¹⁹⁾ O Karníkově polonofilství srov. zejména Vilém Bitnar, *Svítílovo polonofilství*, *Den* 23. 2. 1935; Arne Novák, *Oddaný tlumočnick polské poesie*, *Archa* 18, 1930, 241; J. Mrázek, *Jubileum pravého Čechoslováka a nadšeno polonofila*, *Horácké listy* 15. 8. 1930; Ant. Kratochvíl, *Pěvec bílého orla*, *Lidová obroda* 13. 8. 1950; V. Jonáš-J. Vyskočil, *Přítel polského lidu*, *Jiskra* 30. září 1955; z polské strany je zajímavý zvláště Zegadłowiczův vřelý *Pozdrav Janu Karníkovi* (př. O. F. Babler) *Archa* 18, 1930, 174.

Oficiálního uznání se Karníkově rozsáhlé polonofilské činnosti dostalo udělením komanderského kříže řádu Polonia restituta dne 19. ledna 1949.

²⁰⁾ Zegadłowicz stejně jako Karník byl jedním z nejhorlivějších propagátorů česko-polského sblížení. V dopise z 8. září 1934 Karníkovi píše: „Boleję wraz z Wami nad tem, że nieszczęsna polityka kopie rów pomiędzy Polską a Czechami; jest to krótkowzroczna, lecz i na szczęście krótkotrwała polityka! Nic i nikt nie powstrzyma biegu dziejów – wierzę w to głęboko, wierzę z najlepszymi w moim i Waszym narodzie, że musi się spełnić historyczna misja słowiańska...“ (Srov. úvod J. Karníka k českému vydání sbírky *Budějovické louky*, Praha 1934, 9–10.)

²¹⁾ *Jan Kochanowski*, *Vlast* 32, 1915–16, 873, 953. O Kochanowském rovněž Karníkův článek v *České revui* 5, 1923, 123.

²²⁾ *Glossy k Panu Tadeáši*, *Osvěta* 47, 1917, 599.

²³⁾ *K tryzně Kościszczowé*, *Osvěta* 48, 1918, 553.

logií, že se tím jejich cena silně snižuje, někdy přímo anuluje. Autor zde zdůrazňuje např. „nesmírný význam náboženství pro polskou národní myšlenku“ a v článku *Glossy k Panu Tadeášovi* vítá příležitost, že může připomenout několik výroků, jimiž „komunismus jako nejhorší omyl lidstva odsoudil už velký genius národa polského, Zygmunt Krasiński“. Polemizovat s podobnými názory je dnes pochopitelně už zbytečné. Historické události posledních desetiletí ukázaly názorně naivnost myšlenek toho druhu. Je škoda jen, že takovou až primitivní politickou prostoduchostí a zastošlostí je znehodnocována jinak velmi záslužná a upřímná Karníkova snaha o česko-polské sblížení.

Významnější než Karníkovi články o Polsku, polské literatuře a historii, jichž kromě uvedeného knižního souboru otiskl na 60 v různých časopisech, zvláště katolických (Archa, Akord, Náš domov, Lidové listy, Obnova aj.),²⁴⁾ jsou jeho překlady z polské literatury, zejména z poezie. R. 1928 vyšel Karníkův překlad dvou vrcholných básnických sbírek Jana Kochanowského *Treny a Fraszki* ve Sborníku světové poesie a r. 1930 u Kuncíře výbor z moderní polské poezie pod názvem *Z polského Parnasu*. Kromě toho Karník přeložil Wyspiaňského drama *Kazimierz Wielki* (vyšlo r. 1931 rovněž ve Sborníku světové poesie), básnickou sbírku Zegadłowiczovu *Budějovické louky* (Praha 1934, Vyšehrad) a nový výbor z moderní polské poezie s názvem *Poesie svobodné Polsky* (Praha 1937, Mazáč). Vedle těchto knižních vydání otiskl Karník v různých časopisech na 40 básnických překladů, nejvíce z Kasprowicze, Kochanowského, Zegadłowicze, Rostworowského, ale také z Bunikiewiczze, Bąka, Lieberta, Staffa, Konopnické aj.

S polskými dějinami a s polskou literaturou se Svítíl poprvé seznámil za studií v Německém Brodě.²⁵⁾ To bylo s největší pravděpodobností koncem let osmdesátých (Svítíl maturoval v červenci r. 1890). Byl nadšen Mickiewiczovým *Panem Tadeášem* a začal se učit polsky. Teprve za první světové války se však splnilo jeho dávné přání, aby přímo poznal polský kraj a lid. Tehdy se jeho jazykové znalosti prohloubily, záliba pro polskou kulturu vyrostla v nadšené polonofilství, které se pak stalo jedním ze základních typických rysů jeho publicistické, propagátorské a překladatelské činnosti. Po Slovensku se Polsko stalo druhou velikou Svitilovou láskou.

Na neštěstí spojoval Svítíl, jak už bylo naznačeno, téměř pravidelně horlivou činnost polonofilskou s neméně horlivou propagací katolicismu, s krátkozrakými výpady protisocialistickými a protikomunistickými, s vášnivou přímo obhajobou fideismu a konzervatismu a s nesmiřitelným stanoviskem proti jakémukoli myšlenkovému a společenskému pokroku. Jemu i buržoazní liberalismus byl příliš pokrokový a volnomyšlenkářský. Poláky – stejně jako Slováky – si Karník zamiloval především pro jejich, jak praví, „věrnost a stálost ve víře křesťanské“ (*Bratrský národ, Malý zpravodaj dětského světa* 1, 1931).²⁶⁾ Ideové podbarvení svého vřelého zájmu o polskou literaturu vyjádřil Karník rovněž výrazně ve sbírce povídek *Sladké s hořkým*,²⁷⁾ a to v názorech profesora Samohrda v povídce *Sjezd* (str. 7–50). Prof. Samohrd se obírá s velkou láskou polskou literaturou zvláště proto, že podle jeho

²⁴⁾ Srov. podrobný soupis těchto článků v rukopisné diplomní práci Marty Švecové *Jan Karník – básník a prozaik*, Brno 1959 (archív filosofické fakulty UJEP v Brně), na str. 127–130. Básnické překlady tamtéž na str. 137–139. – O Karníkově překladatelské a polonofilské činnosti srov. rovněž Otakar Bartoš, *Polonofil Jan Karník, básník a překladatel* (Slavia Occidentalis t. 21, 1961, 3–13).

²⁵⁾ Švecová, o. c., 9.

²⁶⁾ Cituji podle Švecové, str. 9.

²⁷⁾ *Sladké s hořkým*. Povídky a črty. Brno 1925.

– a Karníkova ovšem také – názoru je prý to literatura převážně katolická, nena-
kažená volnomyšlenkářstvím, kterého se Samohrd bojí jako jedu. „Znajе výtečné
literaturu polského národa,“ praví о něm autor, „znal i synovský poměr nejjasněj-
nějších tvůrčích hlav učené i umělecké Polsky ke katolické církvi a náboženství
Kristovu. V katolických listech pоlských čítal práce nejlepších současných autorů
polských, Sienkiewiczе, Lucyana Rydla i Reymonta.“

Současně je však celá povídka zajímavým dokumentem z pera nejpovolánějšího,
z pera neochvějného katolíka, jak se u nás již v dvacátých letech zejména mezi
českou inteligencí silně šíří ateismus, jak je církev, podle vlastních Karníkových
slov, „nenáviděná“ a jejími služebníky „opovrhováno“.

Je pozoruhodné, že přes Karníkova dlouholetou práci překladatelskou i publicis-
tickou jsou polské vlivy v jeho vlastní tvorbě básnické i prozaické jen velmi vzácné
a slabé; zasahují jen oblast tematickou. Formově podléhal Karník zpočátku pře-
vážně vlivu Březinovu, později Sládkovu a částečně i Heydukovu. Nikde nevybočil
z bohaté české básnické tradice.

Jeho intenzivní zájmy о polskou literaturu se v jeho vlastní tvorbě prozrazují
spíše jen zevními souvislostmi a podněty. Tak např. polského původu je název
básně *Trén* ve sbírce *Moravská symfonie*, přejatý z Jana Kochanowského.²⁸⁾ V téže
sbírce souvisí v Polskem v tematické oblasti dvě jiné básně: chmurný básnický
obrázek *V polské vsi*²⁹⁾ a rozhořčená *Haličská momentka*, ostře zahrocená proti
židovským vykořisťovatelům polských sedláků. V obou vystupuje zřetelně básníkovo
roztrpčení nad trudným postavením zbídačelého polského chlopa, ale též naprostá
neznalost třídní problematiky, nepochopení skutečných kořenů bídy a utrpení pol-
ského venkovského lidu. Rovněž pouze tematicky souvisí s Polskem básnický ob-
rázek *V haličském špitále*, otištěný jen časopisecky (Archa 5, 1917, 268).

Téhož roku, kdy Karník vydal překlad dvou vrcholných sbírek Kochanowského
(*Trény a frašky*), vyšla i jeho sbírka *Závěti* (Olomouc 1928). Zde je nevelký
cyklus *Intimní sloky pro mou dcerušku* (I–IV, str. 15–18), k němuž podnětem
mu byly nepochybně Kochanowského *Treny*, opěvující dcerušku Uršulku, jinak tu
však není žádný polský vliv; ideově, emocionálně i formově podlehl tu Karník
spíše Josefu Václavu Sládkovi a Adolfovi Heydukovi.

Dokladem Karníkova nadšeného, často až nekritického polonofilství a také jeho
politické naivity je povídka *Vavřínkův Josef*.³⁰⁾ Jejím hrdinou je mladík z měš-
ťanské rodiny, kterého nešťastná láska vypudí z domova a který se dostane až do
Polska, kde vstoupí do služeb polského šlechtice Baldašínského ve vsi Ostrów Szla-
checki, účastní se s ním bojů za povstání r. 1863 a žije na jeho statku dlouhou řadu
let. Teprve po smrti své sestry se Josef vrací natrvalo domů, do Nového Města
na Moravě, aby se stal о sestřiny děti. Prostudovaná idealizace polských společ-
enských poměrů a naprostá neznalost třídní problematiky historického vývoje lidské
společnosti charakterizuje tuto povídku, v níž např. vrátivší se Josef takto vypravuje
novoměstským sousedům о polské šlechtě:

„Nesmíte myslet, když mluvím о šlechtě, že je to taková pýcha jako tady vaše vrchnost. Tam

²⁸⁾ *Moravská symfonie a jiné básně*, Píerov 1919. Báseň *Trén* byla otištěna poprvé v časopise
Lípa 1, 1918, 753.

²⁹⁾ Poprvé bez zabaveného závěru о hrobech českých vojáků v Polsku otištěno v čas. Cesta
1, 1918, 292.

³⁰⁾ Archa 13, 1925, 98, 134, 187. Podruhé ve sbírce *Listy z kroniky*, Nové Město na Moravě
1926. V téže sbírce jsou i dvě silně polonofilské osobní vzpomínky: *Vánoce 1914* a *Převrat na
vojně*.

náš šlechtic s každým chlopem na setkání promluví, osevek jim půjčuje, peníze je zakládá, jemnost-paní je polovici děček za kmotru.“

Takový idylický obrázek harmonického soužití na polském venkově by se snad hodil ještě na první polovinu 16. století, na dobu Rejovu a Kochanowského, kdy skutečně drobná a střední polská šlechta žila se svými sedláky v jakémsi patriarchálním společenství, pracovala s nimi společně na polích, pomáhala jim v nesnázích a zúčastňovala se jejich slavností. Avšak již v 17. století je postavení polského nevolníka nejhroší v celé Evropě a idylický obraz třídního souladu v době rozkládajícího se feudalismu v Polsku v první polovině 19. století je dokonalým anachronismem.

Také Adolfa Černého, neúnavného pracovníka na poli vzájemnosti slovan-ské, spojovaly s Poláky srdečné a plodné svazky. Přestože slovan-ské zájmy Adolfa Černého se soustřeďovaly nejvíce k Lužickým Srbům, všiml si po celý život též kulturních věcí polských a byl důsledným zastáncem co nejtěsnější kulturní spolupráce česko-polské. Jeho překlad Słowackého *Krále Duchba*, jediný dosud překlad do cizího jazyka vůbec, započatý r. 1927, označil Marian Szykowski za dokonalý a zařadil jej mezi arcidíla překladové literatury vůbec.³¹⁾ „W czeskiej literaturze,“ praví dále Szykowski na témž místě, „jest to trzecie z rzędu dzieło tej miary, przeniesione ze skarbca polskiej poezji. »Pan Tadeusz« Eliški Krasnohorskiej, »Dziady« Jarosława Vrchlickiego i »Król Duch« Adolfa Černego, to trzy najwyzsze czyny duchowego napięcia, złożone w hóldzie polskiemu geniuszowi.“

S kultem Henryka Sienkiewicze u nás souvisí příležitostná Černého báseň *Návrat Sienkiewiczův*, otištěná pod básnickým pseudonymem Jan Rokyta ve sborníku *Památce Henryka Sienkiewicze – národ československý* (Praha 1924, 5–8).³²⁾ Obširná báseň, přeložená hned v roce svého vzniku do polštiny Witołdem Bunikiewiczem, je básnickým dokumentem úcty a popularity, jaké se v literárních i širokých čtenářských kruzích těšil jeden z nejslavnějších polských spisovatelů, který byl a dosud je nejznámějším a nejčtenějším polským autorem u nás.

V souvislosti s velkým zájmem Františka Halase o polskou literaturu v době druhé světové války a zejména v souvislosti s jeho znamenitými novými překlady Mickiewicze a Słowackého se naskytá otázka, zda také Halasova vlastní básnická tvorba z období meziválečného nebyla ovlivněna polskou literaturou.

K tomu možno konstatovat toto:

Halasovy vztahy k Polsku v letech dvacátých i třicátých patří jen do kategorie kontaktového materiálu. Přímý ani nepřímý vliv na jeho vlastní básnickou tvorbu nemají. Již sama Halasova neznalost polštiny vylučovala přímý vliv polské poezie na jeho básnické dílo. Ještě v roce 1942, kdy se ujal nového přebásnění některých děl Adama Mickiewicze do češtiny, polsky neuměl a překládal za pomoci prof. Josefa Matouše, který mu připravoval jako podklad pro přebásnění nejdříve doslovný prozaický překlad do češtiny.³³⁾ Rovněž Polsko samo poznal Halas teprve po druhé světové válce, až když už se proslavil svými vynikajícími překlady z polštiny a získal i v Polsku jméno a věhlas.

³¹⁾ *Polski romantyzm w czeskim życiu duchowym*, 448.

³²⁾ Sborník vydal pražský Komitét pro uctění památky Henryka Sienkiewicze, jehož členy byli vedle řady jiných významných osobností také spisovatelé Alois Jirásek, Eliška Krásnohorská a Antal Stašek.

³³⁾ Srov. Blanka Štětková, *Překlady Františka Halase z polštiny*, Brno 1959 (rukopisná diplomní práce v archivu filosofické fakulty v Brně), str. 11.

Z meziválečného období je znám jen jeden významnější Halasův vztah k Polsku, a to je jeho dlouholeté přátelství s Julianem Tuwimem, navázané za Tuwimova pobytu v Praze r. 1928. Neviděli se pak téměř dvacet let, ale byli v písemném styku, jak dosvědčuje několik Tuwimových dopisů, dochovaných v Halasově pozůstalosti. Dopisy Halasovy byly naproti tomu téměř všechny zničeny za války v Tuwimově bytě.³⁴⁾ Přes toto přátelství nelze předpokládat vliv polské poezie na Halasovu tvorbu. Je naprosto nepravděpodobné, že by tehdy byl četl polskou literaturu v originále. Ještě na počátku své překladatelské činnosti neměl ani pasívní znalosti polštiny. Ani Marian S z y j k o w s k i, tento neúnavný pátrač po polských vlivech v české literatuře, v obsírné přednášce *Rodowód poezji Franciszka Halasa*³⁵⁾ nepřišel na žádné polské vlivy v Halasově básnické tvorbě a zdůraznil naopak, že Halas překládal z polštiny, aniž sám znal polsky a aniž měl nějaké bližší spoje s polskou kulturou.

Je možno tedy s plnou odpovědností konstatovat, že na vlastní básnickou tvorbu Halasovu neměla polská literatura žádný vliv.

³⁴⁾ Všechny údaje o Halasových vztazích k Polsku a k polské literatuře jsem čerpal z citované diplomní práce Blanky Š t ě t k o v é, která zevrubně vyšetřila všechny Halasovy kontakty s Polskem a zaznamenala je zejména v druhé kapitole své práce pod názvem „Halasovy styky s Polskem. Vznik překladů z díla A. Mickiewicze a J. Slowackého“ (str. 10–17).

³⁵⁾ Předneseno dne 1. prosince 1949 na Polském večeru, pořádaném Slovanským ústavem v Praze, a otištěno v časopise *Przegląd Zachodni* 1950, 1/2, 54–60.